

E āwhina ana i ngā kaiako kia mahitahi ki ngā tamariki i tō rātou hokinga atu ki te kura i muri atu i tētahi aitua nui, i te pānga atu o tētahi taumahatanga nui rānei ki tō rātou ao

Hā Ora: He Hononga ki Ngā Atua
Tau 2–5 (Taumata 1–2)

Hā Ora: Harakeke Punga Whānau
Tau 2–4 (Taumata 1–2)

Hā Ora: Te Ahi Kātoro
Tau 2–5 (Taumata 1–2)

HĀ ORA

E toru ngā kōwae ako i roto i te rauemi o Hā Ora. Ko te Hā Ora hoki te kaupapa e tūhonohono ana i ngā kōwae ako katoa. Toroa te whānuitanga o ngā ngohe kei te rauemi nei, ā, whakahāngaihia ngā mahi ki ngā whāinga a tō akomanga.

Te whakarārangitanga mai o ngā kōwae ako e toru:

Te Kōwae Tuatahi: He Hononga ki Ngā Atua

Nā Rawiri Hindle rūa ko Bert van Dijk

Kei te whakaahua atu tēnei kōwae ako i te whanaungatanga i waenganui i te marautanga o Ngā Toi me te Hauora, e āhei ai tātou ki te whakamāmā i ngā taumahatanga, ki te whakatau i tō tātou whakaaro, ki te rongo, ki te whakaputa hoki i te hōhonutanga o tō tātou ngākau, ki te whakapūmau anō i tō tātou hononga ki te taiao. Kei konei ētahi ngohe puoro me ngā ngohe ā-tinana hei whakatau i ngā whakaaro me te mauri o te tamaiti, hei whakakaha hoki i tōna wairua mā ngā akoranga e tūhono ana i te tangata ki a ia anō, ki tētahi atu, waihoki ki te taiao.

Te Kōwae Tuarua: Harakeke Punga Whānau Nā Priya Gain

Kei tēnei kōwae ako ngā ngohe puoro, ngā ngohe ā-tinana hoki e whakaahua ana i ngā kupu whakarite me ngā kitenga ā-kanohi e pā ana ki te harakeke. He mahi auaha, he mahi ngahau hoki ēnei. He waiata tētahi o ngā ngohe, he mea tito mō tēnei kaupapa, arā, hei āwhina i ngā tamariki ki te tūhura i te kaupapa o te whānau mā roto i ngā kōrero a te ao Māori mō te harakeke. He mea waihanganga ngā rawa me ngā tūkanga i raro i te tikanga whakaako puoro a Orff, arā, kua tuituia te waiata, te korikori, te reo, te puoro me te mahi tito ohia.

Ko te hā o te ora tēnei. Ko te tūmanako, ka tautoko tēnei kaupapa i te hauora o te tamaiti i tōna hokinga atu ki te poho o tōna kura i muri i te pānga atu o tētahi taumahatanga. E whakaahua ana hoki te kaupapa o Hā Ora i te mauri oho me te wairua hihiri, koia hoki te pūtake o ēnei mahi.

Te Kōwae Tuatoru: Te Ahi Kātoro Nā Makaira Waugh

Kei tēnei kōwae ako tētahi ngeri mō te mate urutā me te wā o te noho kāinga ki Aotearoa. Ko te ngeri nei te whakaawenga mō te tuhi paki, mō te mahi kanikani me te mahi puoro. Kei konei hoki ētahi ngohe kanikani e pā ana ki ngā wheako o ngā ākonga i te wā o te noho kāinga. Ka tūhuratia te wāhi o roto, o waho hoki i tō rātou poiha me ngā whakatauki e whai pānga ana ki tēnei kaupapa. Kua tikina ake ētahi o ngā āhuatanga nō roto i te ngeri hei whakatau i ngā whakaaro o ngā ākonga, e tūhono atu ai rātou ki ngā tini āhuatanga o te taiao mā te mahi whakaaturanga.

Ko te poutokomanawa te pou i waenganui i te wharenui. Ko te manawa tērā o te whare, e hāpai ana i te katoa o te whare, e tūhono ana hoki i te whenua ki te rangi. He toi tawhito nō ngā tipuna, e mau ana i ngā kōrero tuku iho. Ko te ingoa tēnei o tō mātou kāhui, koia hoki te whāinga nui o ā mātou mahi, arā, kia whai wāhi mai ngā mahi auaha, kia tipu, kia ako te tamaiti, kia poipoia hoki tōna ngākau.

Ko te POUTOKOMANAWA o Te Rito Toi

He mahinga ngātahi a Poutokomanawa e hāpai ana i te reo, i te mana whakahaere me te mana whakatau a te Māori i roto i te whanaketanga mai o te marautanga toi i roto i ngā kura o Aotearoa. Ko tā te kaupapa nei, he whakamana, he tautoko i te hunga e mahi ana i ngā akomanga rumaki, he whakamana hoki i te tohungatanga me te mātauranga e puta atu ana i ēnei momo wāhi ako. Ka taunaki tō mātou kāhui i ngā akoranga e whakapūmau ana; i te auahatanga, i te mātauranga toi, i te hauora, i ngā tūhuratanga me ngā tākaro e arahina ana e te tamaiti, i te taiao me te mātauranga ā-rohe.

E āwhina ana i ngā kaiako kia mahitahi
ki ngā tamariki i tō rātou hokinga atu ki
te kura i muri atu i tētahi aitua nui, i te
pānga atu o tētahi taumahatanga nui
rānei ki tō rātou ao

Hā Ora: Te Ahi Kātoro
Tau 2–5 (Taumata 1–2)

E tūhono atu ana ki ngā Atua

Nā Rawiri Hindle rāua ko Bert van Dijk

Kupu whakataki

Ko te wā o te taumahatanga tēnei, o ngā hurihanga me ngā pāhekeheke nui. Nā te
pānga kaha mai o ngā hurihanga nei me ngā āhuetanga matawhawhati, he nui tonu ngā
māharahara o ngā kaiako, waihoki o ā tātou ākongā e pā ana ki ngā mahi noa o ia rā. Ki te
whakapūmau tātou i te hononga i waenganui i Ngā Toi me te Hauora, ka puta mai ētahi
ara e heke ai ō tātou māharahara. Ka tau te hinengaro, ka rangona, ka whakaputaina hoki
te hōhonutanga o te ngākau tangata. Ka rongo anō hoki tātou ki te mana o te taiao.

He mea nui te whakawhanaketanga mai o te Āiotanga i roto i ēnei rauemi. E kīia
ana, 'Ko te hiranga tērā o ngā tairongo o te wātū (van Dijk, 2016). Mā te Āiotanga ka
rongo mai tātou ki a tātou anō, ki ētahi atu, waihoki ki te taiao. Me tūhono atu tātou ki
ngā āhuetanga taketake o te taiao, e āhei ai tātou ki te tūhono atu ki ngā atua. Ko te
whakapapa tonu tēnei o tātou te tangata.

Mā ngā ngohe i roto i ēnei rauemi ka rongo tātou ki ngā momo mauri o ngā atua, mā
konā, ka tau ō tātou hinengaro, ō tātou tinana, ā, ka whai kaha hoki ō tātou wairua.

E āwhina ana i ngā kaiako kia mahitahi
ki ngā tamariki i tō rātou hokinga atu
ki te kura i muri atu i tētahi aitua nui,
i te pānga atu o tētahi taumahatanga
nui rānei ki tō rātou ao

Hā Ora: Te Ahi Kātoro
Tau 2–5 (Taumata 1–2)

TIKANGA MAHI 1

Mihi ki ngā Atua

Hā ki roto
Hā ki waho

Ka taunga ana ngā tamariki
ki ngā nekehanga, ākina
rātou kia waihanga i ō rātou
ake nekehanga mō ia atua.

Mā te hā o te tangata hei whakapuaki i ngā mahi o te rā, hei
whakamihi hoki i ngā atua. Ka whakaputaina te hā, me whakatauiria
ngā āhuetanga, ngā nekehanga rānei o ia atua [tirohia te ataata]:

1. Hā ki roto	Hā ki waho x 3
2. Hā ki roto	Hā ki waho: Mihi ki a Ranginui
3. Hā ki roto	Hā ki waho: Mihi ki a Papa tūā nuku
4. Hā ki roto	Hā ki waho: Mihi ki a Tangaroa
5. Hā ki roto	Hā ki waho: Mihi ki a Tānemahuta
6. Hā ki roto	Hā ki waho: Mihi ki a Tāwhirimātea
7. Hā ki roto	Hā ki waho: Mihi ki a Rūaumoko
8. Hā ki roto	Hā ki waho: Mihi ki a Tū-matauenga
9. Hā ki roto	Hā ki waho: Mihi ki runga
10. Hā ki roto	Hā ki waho: Mihi ki raro
11. Hā ki roto	Hā ki waho: Mihi ki waho
12. Hā ki roto	Hā ki waho: Mihi ki roto
13. Hā ki roto	Hā ki waho: Mihi ki ngā tupuna
14. Hā ki roto	Hā ki waho: Mihi ki a tātou katoa

Ākina ngā tamariki kia whakakorikori noa i ō rātou tinana i a rātou e whakatauiria ana
i ngā atua.

Ka taunga ana ngā tamariki ki tēnei tikanga mahi, tonoa rātou kia kapi i ō rātou whatu,
kia kore ai rātou e whakamā, e whakawāngia rānei mō te tika, mō te hē rānei o ō rātou
nekehanga. Mā konā hoki, ka rongo rātou ki te hōhonutanga o ngā āhuetanga o ngā atua.

Ākina ngā tamariki kia whakamahi i ō rātou reo hei whakaahua i ngā āhuetanga o te atua.
Ko ō rātou nekehanga tō rātou ake whakatinanatanga o te atua (ehara i te whakaari noa).
Ko te kaiako te tino tauira o ēnei nekehanga. Kei te ataata ētahi whakamārama mō ngā
nekehanga, te whakamahinga o te reo me te hā.

Ākina ngā tamariki kia whakahā mā te puku e tau ai te mauri me te wairua, arā, kia kore
e pā kaha rawa te ihiihi, te aumoe rānei.

Mēnā ka kaha whāia tēnei tikanga mahi, ka waia haere ngā tamariki, ā ka tau mai te
āiotanga ki runga i a rātou.

Video clip 1: <https://www.youtube.com/watch?v=CqQOr5zDie0>

Video clip 2: <https://www.youtube.com/watch?v=RUQ46weNFYE>

E āwhina ana i ngā kaiako kia mahitahi
ki ngā tamariki i tō rātou hokinga atu
ki te kura i muri atu i tētahi aitua nui,
i te pānga atu o tētahi taumahatanga
nui rānei ki tō rātou ao

Hā Ora: Te Ahi Kātoro
Tau 2–5 (Taumata 1–2)

TIKANGA MAHI 2

Te Hīkoi o ngā Manu

Whakatakotohia tētahi ara hīkoi (kia 1–2 meneti te roa) ki tētahi
wāhi māori, arā: he pāka, te onepū, kei te taha o te awa, o te
kōawa, o te roto rānei, ki hea anō hoki rānei.

Me wete ngā tamariki i ō rātou hū. Arahina rātou kia hīkoi i tēnei
ara. Whāia te rere o te matawā, ā hoki atu anō. Kia nui tonu ngā
takahanga o te ara. Ka tino kitea ngā hua o tēnei ngohe, arā, ka
rangona te Āiotanga (arā, ko te hihiri o ngā tairongo o te wātū)
mēnā ka hīkoi rātou ki runga i ngā momo papa rerekē, arā, ko te
pātiti, ko te rākau, ko te raima, ko te kirikiri rānei.

I a rātou e hīkoi ana, he mea nui kia wātea ō rātou tairongo katoa ki
te taiao nā reira; wetekina ngā kawē rongo, ngā karapū, ngā pōtae
e kapi ana i ngā taringa, te aha atu, te aha atu.

Me hīkoi noa (kia kaua e tere rawa, e pōturi rawa rānei), ā, i a koe
e hīkoi ana me aro atu ki ngā tairongo katoa (ngā kitenga, ngā
rongotanga ā-taringa, ā-ihu, ā-ringa, ā-waha, ā-ngākau) e puta ake
ana huri noa i a rātou (ki mua, ki muri, ki runga, ki raro, ki te taha
matau, ki te taha mauī, ki waho atu o te tinana, ki roto anō i te
tinana).

I muri atu, whakaahuatia ngā maharatanga mō tēnei mahi
mā te tuhi rotarota poto, mā te tā pikitia piakano hinu, mā te
whakamārama atu rānei i ētahi o ngā āhuatanga i rangona e koe.

Te Āiotanga
*Te ohonga ake o ngā
tairongo i te wātū*

E āwhina ana i ngā kaiako kia mahitahi
ki ngā tamariki i tō rātou hokinga atu
ki te kura i muri atu i tētahi aitua nui,
i te pānga atu o tētahi taumahatanga
nui rānei ki tō rātou ao

Hā Ora: Te Ahi Kātoro
Tau 2–5 (Taumata 1–2)

TIKANGA MAHI 3

Ngā Aronga e Ono

Ko tā tēnei ngohe,
he whakawhanake
mai i te āiotanga o
ngā tamariki ki ngā
aronga katoa, ā, ka
whakaohohongia
ngā momo
āhuatanga rerekē i
a rātou e tūhura ana
i ngā aronga e ono.

Arahina ngā tamariki kia whai i tētahi raupapatanga o ngā
nekehanga, kia tūhono atu rātou ki tō rātou taiao mā ngā
aronga e ono.

Aronga 1: Ki te taha matau

Aronga 2: Ki te taha mauī

Aronga 3: Ki mua

Aronga 4: Ki muri

Aronga 5: Ki runga

Aronga 6: Ki raro

Tuatahi, me aro atu ngā tamariki katoa ki te kaiako. Ka karanga te kaiako: “**ki te taha matau**”. Ka neke whakatematau ngā tamariki (me ū tonu te waewae mauī ki te papa). Ka huaina te aronga e ngā ākonga i a rātou e neke haere ana.

Ka tae atu rātou ki te roanga o tō rātou toronga atu ki te taha matau, ka pohewa rātou e toro haere tonu ana rātou ki tua atu o te akomanga, o te wāhi korikori rānei, ki tua atu hoki o ngā kāinga, ki tua atu o tō rātou tāone, o tō rātou whenua, ki tua rā anō. Kātahi ka tae ki te wā me hoki mai anō rātou. Kua tapaina te tūranga i mua i te tīmatanga o te mahi me te tūranga i mua i te tīmatanga o tētahi aronga hou ki te ingoa o “te kore”. Arā, kāore koe i te hoki mai i tētahi wāhi, kāore hoki koe i te haere ki tētahi wāhi. Kei te tū noa koe i te “wātū”.

Nā wai rā, ka karanga te kaiako i tētahi atu aronga: “**ki te taha mauī**”. Ka whai ngā ākonga i tēnei aronga, i a rātou e haere ana, ka whakahua hoki rātou i te aronga. Ka tae rātou ki te mutunga o ā rātou toronga ā-tinana, ka pohewa anō e haere tonu ana rātou. Ā ka whāia ngā aronga e ono, ka hoki mai anō rātou ki “te kore” i waenganui i ia tohutohu.

He tauira anō:

Ngā koronga

Te huaki, te kapi, te pana, te tō, te awahi,
te maka, te aha atu, te aha atu.

Ngā kare ā-roto

Te koa, te ngākau pāpaku, te riri, te pōuri,
te whakamā, te aha atu, te aha atu.

Te pohewa noa

Ānō nei e mānu ana, e waihangā ana, e
rere ana, e whiti ana, he putiputi e puare
mai ana ki a Tamanuiterā.

Video clip 3: <https://www.youtube.com/watch?v=bf0wJqndWvY>

E āwhina ana i ngā kaiako kia mahitahi
ki ngā tamariki i tō rātou hokinga atu
ki te kura i muri atu i tētahi aitua nui,
i te pānga atu o tētahi taumahatanga
nui rānei ki tō rātou ao

Hā Ora: Te Ahi Kātoro
Tau 2–5 (Taumata 1–2)

Tāwhirimātea

Ngā nekehanga auaha mō ngā momo whakatinanatanga o Tāwhirimātea

Ngohe 1: Ohia manomano

Ohia manomanotia ngā āhuatanga me ngā momo whakatinanatanga o te hau.

Hei tauira: te hau angiangi; te āwhā, te huripari, te haruru o te hau, te hau pōrangi; kia
purea e te hau, te tūpuhi; te kōhauhau; te hau riri; te tangitangi o te hau; te hau marino.

Ngohe 2: Ngā whakaahua me ngā oro

Rapua ētahi whakaahua mō ngā momo hau (he whakaahua, he peita; he whakaahua
toka nō te ataata).

Waihangatia kia 2, kia 3 rānei ngā pikitia o ngā momo hau mā te piakano hinu.

Rapua ngā hopunga oro o ngā momo hau me te marangai.

He mahi ā-rōpū iti: waihangatia tētahi whakaaturanga oro mā ngā reo me ētahi
taputapu. Whakatakororia te tīmatanga, o waenganui me te mutunga.

Ngohe 3: Te Kanikani a te Hau

Whakarongo ki ngā momo hau, whakakorikoria te tinana.

Titiro ki ngā pikitia o ngā momo hau, whakakorikoria te tinana.

Whakarongo ki ngā whakaaturanga oro nō te Ngohe #2. Whakakorikoria te tinana hei
urupare ki ēnā mahi.

Ngohe 4: Ngā Aronga e Ono

Whāia ngā aronga e ono i a koe e whakatinana ana i ngā momo hau:

- Kia rite ki te hau angiangi
- Kia rite ki te huripari pōrangi
- Kia rite ki te haruru o te hau
- Ānō nei, kei te puhia tētahi huruhuru
- Ānō nei, kua panaia koe e te tūpuhi

Toi tā nā Makaira Waugh.

Video clip 4: <https://www.youtube.com/watch?v=4RHkgvqCO4M&feature=youtu.be>

E āwhina ana i ngā kaiako kia mahitahi
ki ngā tamariki i tō rātou hokinga atu
ki te kura i muri atu i tētahi aitua nui,
i te pānga atu o tētahi taumahatanga
nui rānei ki tō rātou ao

Hā Ora: Te Ahi Kātoro
Tau 2–5 (Taumata 1–2)

Ngā hononga ki a *Papatūānuku* ki a *Tānemāhuta* (He Kanikani Harakeke)

Mā te pāorooro o te reo ā-waha, ka ākona ngā kupu a te waiata
‘Hūtia te Rito o te Harakeke’, arā, ka huaina ia rārangi e te kaiako,
ka whakahuatia anō aua kupu e ngā tamariki. Kātahi ka waiatatia ia
rārangi, ka tāruaruatia ia rārangi mā te reo pāorooro.

Hutia te rito

Hutia te rito o te harakeke

Kei hea te kōmako e kō?

Kī mai koe ki ahau

He aha te mea nui?

He aha te mea nui i te Ao?

Māku e kī atu

He tāngata, he tāngata, he tāngata!

Matapakina te hōhonutanga o te waiata ki ngā tamariki. Whakahāngaihia ngā
whakamārama o ngā kupu ki ō rātou ake tirohanga. Whakamāramahia atu te tū o te rito
hei tamaiti, ki waenga pū i te whānau, e karapotia ana e ngā mātua me ngā kaumātua.
Whakaatuhia tēnā wāhanga o te harakeke.

Video clip 5: <https://www.youtube.com/watch?v=UBiysjZvPGI>

E āwhina ana i ngā kaiako kia mahitahi ki ngā tamariki i tō rātou hokinga atu ki te kura i muri atu i tētahi aitua nui, i te pānga atu o tētahi taumahatanga nui rānei ki tō rātou ao

Hā Ora: Te Ahi Kātoro
Tau 2–5 (Taumata 1–2)

He whakaaro anō mō ngā nekehanga/kanikani mō te Harakeke

Mā te hunga matatau:

Mā te tārai ā-tinana me te neke kārewa, waihangatia ētahi nekehanga mā te waiata Hutia te Rito o te Harakeke.

Ka waiatahia te waiata e te rōpū, nā reira, mā rātou te taioro me te tere o te waiata e whakatakoto. Mā rātou anō ngā nekehanga e whakahāngai ki te taioro me te tere o te waiata. Me rapu hoki te rōpū i tētahi wā e tū toka ai, e wahangū ai hoki rātou i a rātou e waiata ana, e kanikani ana hoki. Kia kotahi, nui ake rānei ngā wā tū toka. Tirohia te ataata 6.

Tirohia ngā nekehanga o te harakeke e pūhia ana e te hau.

Pohewatia ngā nekehanga i te hau angiangi, ā tae atu ki te hau āwhā. He aha rā te āhua o te harakeke mākū e tū noa ana?

Arahina ngā tamariki kia whai i ngā nekehanga rerekē, arā, ko te tārai ā-tinana – ānō nei e hīkoi haere ana ki rō pōharuharu. He pōturi tēnei momo nekehanga, he mahi whai tikanga hoki. Ka āta nekehia te tinana, ka tino rangona ngā wāhanga katoa o te tinana. Ānō nei e pāparehia ana ia nekehanga.

Ināianei, whakatauritehia te tārai ā-tinana ki te neke kārewa (anō nei he rau e pūhia ana e te hau). He nekehanga māhorahora kē tēnei, he tere ake, ā, he wairua hihiri anō tō tēnei momo nekehanga.

He kōwhiringa

Rapua ētahi puoro hei kinaki mō ngā nekehanga. Me kimi rānei te puoro i te tuatahi, kātahi ka waihangatia ngā nekehanga e hāngai ana ki te puoro. Me rapu kē rānei tētahi hopukanga o te taonga puoro, me whakatangitangi te taonga puoro, ētahi atu rawa puoro noa rānei, pērā i ngā kōhatu, i ngā rākau, i ngā poi rānei.

Ka whakaae katoa tō rōpū ki tā koutou mahi – kia kaha ki te whakaharatau, e whakapūmautia ai ngā nekehanga ki roto tonu i a koutou katoa.

Video clip 6: <https://www.youtube.com/watch?v=FJAdS8gNb7Y&feature=youtu.be>

E āwhina ana i ngā kaiako kia mahitahi
ki ngā tamariki i tō rātou hokinga atu
ki te kura i muri atu i tētahi aitua nui,
i te pānga atu o tētahi taumahatanga
nui rānei ki tō rātou ao

Hā Ora: Te Ahi Kātoro
Tau 2–4 (Taumata 1–2)

Harakeke Pūnga Whānau

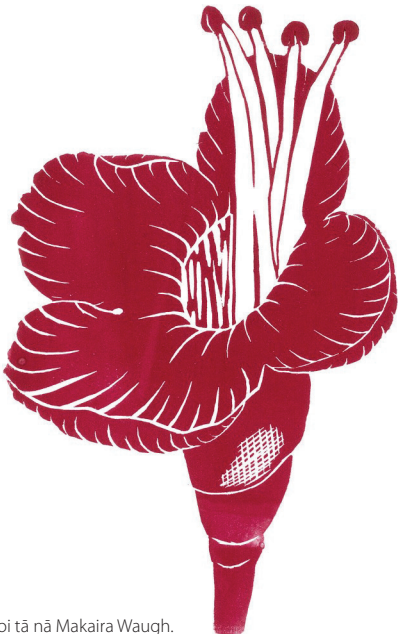
Mahi toi nā Charlotte Prebble.

Nā Priya Gain

He maha ngā ngohe kei tēnei kōwae ako e whai wāhi ai ngā tamariki ki te whakaputa i
ō rātou whakaaro e pā ana ki ngā kupu whakarite me ngā kitenga mō te harakeke mā
te puoro me te mahi nekeneke i runga i te ngākau auaha me te wairua ngahau. He mea
waihanga ngā rawa me ngā tūkanga i runga i te tikanga whakaako a Orff, arā, kei te
tuituia te mahi waiata, te mahi nekeneke, te reo, te whakatangitangi puoro me te tito
ohia. Kei www.ketearonuiorff.com te roanga o ngā whakamārama mō te mātauranga
Orff me te hoahoatanga o ngā marautanga mā ngā kura tuatahi o Aotearoa.

Kua whakarārangihia mai ngā ngohe ki ngā kōwae ako e toru hei whiriwhiri noa mā te
kaiako. Hei konā, ka kitea te hora o ngā mahi kei raro i tēnei kaupapa – ka rua wiki pea,
neke atu rānei te roa. Heoi, nā te āhua o te whakatakoto, he māmā noa iho hoki te tiki
ake i te ngohe kotahi anake hei akoranga tōtahi kē.

I te mea he ringatoi hoki te kaiako, kei te ākina rātou kia whakahāngai i ngā rauemi ki ā
rātou tikanga whakaako, ki ā rātou tamariki hoki. Tērā pea, ka pai ngā tamariki ki ētahi
ngohe, kāore pea rātou e pai ki ētahi atu. Ka taka te wā, ka āta pakari haere tō rātou tū
me ā rātou whakaaturanga auaha. Tērā pea, ka whakaawe te kaiako e ngā akoranga nei,
ā, ka whakawhanake mai i tētahi whakaaturanga nui ake hei whakatū ki tētahi huinga
ōpaki, ki tētahi huinga ōkawa rānei. Ko te whāinga matua, kia ngāwari tēnei rauemi, kia
māmā ngā mahi mā ngā tamariki, kia kitea hoki ngā ara maha e puta mai ai ngā mahinga
auaha e kōkirihi ana e te tamaiti. Ko te tūmanako, kia rite tonu te hokinga atu o ngā
tamariki ki ngā ngohe nei, pērā i te waiata, i runga i te ngākau harikoa. Kia hua mai hoki ā
rātou ake tini mahinga auaha me ngā titonga ohia.

Toi tā nā Makaira Waugh.

E āwhina ana i ngā kaiako kia mahitahi
ki ngā tamariki i tō rātou hokinga atu
ki te kura i muri atu i tētahi aitua nui,
i te pānga atu o tētahi taumahatanga
nui rānei ki tō rātou ao

Hā Ora: Te Ahi Kātoro
Tau 2–4 (Taumata 1–2)

WĀHANGA A

Ko ngā kitenga o ngā tamariki,
ko ngā kupu whakarite me ngā
mahinga toi hei tīmatanga

Ngā tānga ā-karu

Mēnā kei te tipu mai he
harakeke ki tō kura, mauria
ngā tamariki kia kite i te tipu
nei. Ki te kore, whakaatuhia
tētahi whakaahua, tētahi
pikitia rānei ki a rātou.

Me āta titiro te katoa o te akomanga ki te rākau.

- Matapakina te āhua o ngā rau. Ohia manomanotia ngā kupu e whakaahua ana i ngā rau.
- Whakaatuhia ngā wāhanga o te tipu, kei te whakamarumarutia ngā wāhanga o roto e ngā wāhanga o waho.
- Whakamāramahia atu ki ngā tamariki, he pakeke ake ngā rau o waho, arā, ko ngā mātua me ngā kaumātua ērā e whakamarumarua ana i ngā rau pakupaku, ānō nei he tamaiti tērā kei te pūtaka o te tipu.

Koia hoki te take he tohu te harakeke mō te whānau i te ao Māori.

- Whakarārangihia ngā kupu āhua e hāngai ana ki ngā rau. Āta mātaihia ngā āhuatanga moroiti o te rau, arā, ko te pito o ngā rau, ko te piko, ko te takoto o tētahi ki runga ake i tētahi, hei tauira, kua koki, kua kōpiko, he tōtika, he koi, kua takaia
- Āta tirohia ngā te hanganga o ngā wāhanga o te harakeke, e kīia ana e ngā kairanga ko te 'kōwhiuwhiu'. Me he akaaka o te kōwhiuwhiu, ki te whakatōkia te mea kotahi noa, ka tipu ake he kōwhiuwhiu hou. Ka tipu haere te pūnga, ka hōrapa, ka tū mai he rākau nui anō.
- Whāngaihia ngā tamariki ki ētahi kupu Māori mō ngā wāhanga rerekē o te harakeke.

E pūmau tonu ai te ora o te rākau, e kore ngā kairanga e huhuti i te rito, i ngā mātua (awhi rito) rānei. Ka noho ngā mātua ki te tiaki i te tamaiti/rito.

E āwhina ana i ngā kaiako kia mahitahi ki ngā tamariki i tō rātou hokinga atu ki te kura i muri atu i tētahi aitua nui, i te pānga atu o tētahi taumahatanga nui rānei ki tō rātou ao

Hā Ora: Te Ahi Kātoro
Tau 2–4 (Taumata 1–2)

Mahi toi nā Charlotte Prebble.

Whakaahua nā tētahi tamaiti, e 8 ōna tau.

Ngā rau tūpuna o te harakeke.

Mahi toi nā Amelia Prebble.

Tonoa ngā tamariki kia tā ā-karu i te tipu, me āta titiro rātou ki ngā āhuetanga moroiti o te rākau. Ānō nei he tānga tēnei nō te mātanga pūtaiao, arā, kei te āta mātaihia ngā taipitopito katoa.

- Āta whakaatuhia ngā wāhanga o te tipu pērā i te pūnga, i ngā putaputa, i ngā kōiraira rānei ki runga i ngā rau, waihoki ko ngā pito taretare.
- He tukutuku pūngāwerewere e huna ana ki roto i te tipu?
- Kei te kite rānei koe i ētahi atu pepeke, he koirora anō rānei e noho ana i tēnei rākau?
- Ki te āta mātakitaki koe, ka tau mai ētahi manu ki te rākau?
- He aha hoki rānei ngā manu ka tau mai ki runga i te rākau nei ki ō whakaaro?

Ki te whakakotahihia te kōrero mō te whakapapa, mō te whānau me ā rātou tānga pūtaiao, ka whai kiko ā rātou tānga, ka rongo hoki rātou ki te hōhonutanga o te kaupapa. Kātahi, ka āhei rātou ki te whakamārama atu i te noho o te whānau ki roto i te pūnga harakeke.

Te Tango Whakaahua

Me he kāmera ā ngā tamariki, ka āhei hoki rātou ki te whakaahua i te rākau, ki te tini i te pānga atu o te aho, i te taitapa hoki o te pikitia. Mā konā, ka aro atu rātou ki ngā wāhanga rerekē me ngā taipitopito o te rākau. Mēnā ka taea e rātou te tiki ake i tētahi momo taupānga whakaraweke whakaahua, ka taea te rāwekeweke i ngā whakaahua o te harakeke. Ko te aronga nui o tēnei momo ngohe ko te taha toi, arā, ko ngā momo mahi whakapaipai whakaahua pērā i te haukoti āhua, i te tātari aho, i te kauruki whakaahua me te rāwekeweke i ngā kano.

E āwhina ana i ngā kaiako kia mahitahi ki ngā tamariki i tō rātou hokinga atu ki te kura i muri atu i tētahi aitua nui, i te pānga atu o tētahi taumahatanga nui rānei ki tō rātou ao

Hā Ora: Te Ahi Kātoro
Tau 2–4 (Taumata 1–2)

Ka taunga ana ngā tamariki ki te waiata, tukuna tēnā me tēnā ki te kimi i ā rātou ake whakaputanga o te waiata, arā, kāore rātou i te whai noa i tētahi tauira.

Mēnā e mōhio ana koe ki te tikanga whakaako a Orff, me whakauru noa te oro paerima ki ngā āputa i roto i te waiata mā te pakakau, mā te pakakau rino rānei.

WĀHANGA B

He Waiata, he Nekehanga, he Tākaro Puoro hoki mā ngā Tamariki

Wāhanga A: Te Waiata mō te Whānau o te Pūnga Harakeke

Te Whakataki i te Waiata Tāruarua

Whakatakina te Wāhanga A o te waiata, arā, waiatahia tētahi rerenga o te waiata, ā, me tāruarua ngā tamariki i taua rerenga. Me waiata noa, me whakatangitangi hoki rānei i te ukulele, i te rakuraku rānei. E rua anake ngā rauoro, arā, ko te C me te G⁷.

Ka waia haere ngā tamariki ki te rangi, tonoa rātou kia whai i te taki. Me papatu rātou i ō rātou turi (ia 2 taki) – ko te “Tuku Taki” tēnei ki runga i te titonga tōpū.

E Tūhura ana i te Mahi Takitaki

Ka waia haere ngā tamariki ki te “tuku taki” ki runga i ō rātou turi, tukuna rātou kia mahi i ētahi atu tūmahi hei whai i te taki, arā, ko te pakipaki, ko te papatu i te papa, i ngā matiwaie, i ngā pokohiwi rānei, i te pakē matimati ... tukuna ngā hinengaro auaha o ngā tamariki kia rere.

Kia nui ngā waiatatanga o te waiata (ko te wāhanga A anake). Whakamātauria ngā momo whakaputanga rerekē, arā, kia māmā te reo, kia pōturi, kia tere, kia ihiihi, kia kaha, kia aha atu anō rānei. Māu tonu ngā āhuatanga e whakatauiria atu i te tīmatanga o ia putanga o te waiata. Ka whai haere ngā tamariki i a koe – me whakamātau ngā āhuatanga maha hoki. Kia nui ngā waiatatanga o te waiata, ka taunga haere ngā tamariki ki te waiata.

Tonoa ngā tamariki kia kimi i ētahi mahi ā-ringa e hāngai ana ki te harakeke hei whakaahua hoki i te noho o te whānau.

Harakeke

pūnga whānau

i te aroha

pūtaka kaha e

He waiata ā-ringa mā te akomanga

Whakamātauria ētahi mahi ā-ringa ki te kimi i tētahi whakaraupapatanga ā-ringa mā te katoa hei mahi mai i tō koutou ake waiata.

E āwhina ana i ngā kaiako kia mahitahi
ki ngā tamariki i tō rātou hokinga atu
ki te kura i muri atu i tētahi aitua nui,
i te pānga atu o tētahi taumahatanga
nui rānei ki tō rātou ao

Hā Ora: Te Ahi Kātoro
Tau 2–4 (Taumata 1–2)

WĀHANGA B

He Waiata, he Nekehanga, he Tākaro Puoro hoki mā ngā Tamariki

Harakeke Punga Whānau

Priya Gain

WĀHANGA A

C *Karanga a te kaea* *Whakahoki a te rōpū* **G7** *Karanga a te kaea*

Ha-ra-ke - ke Ha-ra-ke - ke pū-nga whā - nau

X X X X X X

X = Taki makamaka

WĀHANGA A

Whakahoki a te rōpū *Karanga a te kaea* *Whakahoki a te rōpū* *Katoa (mai i te whetū)*

pū-nga whā - nau i te a-ro-ha i te a-ro-ha pū - ta - ke

X X X X X X

WĀHANGA B

C *Hei ngohe kanikani*

ka - ha e

X X X

Pākia ngā X

WĀHANGA C

C *Hei tito ohia, pēnei i ngā karanga o ngā manu me te kanikani ā-ringa o te tūi*

E āwhina ana i ngā kaiako kia mahitahi
ki ngā tamariki i tō rātou hokinga atu
ki te kura i muri atu i tētahi aitua nui,
i te pānga atu o tētahi taumahatanga
nui rānei ki tō rātou ao

Hā Ora: Te Ahi Kātoro
Tau 2–4 (Taumata 1–2)

WĀHANGA B

He Waiata, he Nekehanga, he Tākaro Puoro hoki mā ngā Tamariki

Wāhanga A: Te Waiata mō te Whānau o te Pūnga Harakeke

He Waiata Tuku, He Tākaro Tuku rānei:

Te Tuku Kōhatu

Me noho ngā tamariki ki te porowhita. Me rite ō rātou ringaringa ki te tuku atu i tētahi mea (tirohia te whakaahua). Ka waiata ngā tamariki i te waiata ka tukuna te kōhatu (hei tauira he kōhatu nō te awa, me waihanga rānei ngā tamariki i tētahi kete kōhatu karakara mō tēnei ngohe) ki te taha matau e whai ana i te rere o te taki. Ka huri haere te kōhatu i te porowhita. He āwhina nui mēnā kei te kaiako tētahi papā, tētahi atu mea rānei hei whai i te taki kia mōhio ngā tamariki ki te wā tika kia tuku i te kōhatu, arā, “me tuku te kōhatu i te paonga o te papā”. Ka roa pea ētahi akomanga e whakaharatau ana i tēnei mahi kia tika te rere o te kōhatu i te taki o te waiata.

He kēmu: Te Tū hei Kaiwhakatangitangi Puoro

Ka eke te nui o ngā pakipaki ki te toru (i te mutunga o te Wāhanga A), rapua te tamaiti e mau ana i te kōhatu ki tōna ringa mauī. Kātahi ka whakawhiti atu taua tamaiti i te kōhatu ki tōna ringa matau, ā, ka paoa e ia te papa kei mua tonu i a ia mā te kōhatu, kia toru ngā wā. Kātahi ka hoatu ia i te kōhatu ki te tamaiti kei tōna taha matau, ka haere ia ki te noho ki waenganui i te porowhita. Ka tangohia e ia tētahi o ngā taonga whakatangitangi mai i tētahi putunga iti o ngā taonga whakatangitangi māori noa, arā, he rarā, he tiāre, he papā ā-ringa, he kōhatu anō pea nō te awa, he kōrari rānei. Ināianei, he kaiwhakatangitangi tēnei tamaiti i te roanga o te kēmu. Ka whai ngā tamariki i te taki, ka whakatangitangi i ā rātou taonga puoro i te wā e waiata ana, e tuku atu ana ngā tamariki i te kōhatu. Me whakatangitangi hoki ā rātou taonga puoro i te wā o ngā paonga e toru hei whakaū i te whakakapinga o ia putunga o te waiata.

Me waiata tonu, me tuku haere te kōhatu kia nui ngā kaiwhakatangitangi, arā, kia eke te tokomaha o ngā kaiwhakatangitangi e noho ana i waenganui i te porowhita ki te 8–10.

E āwhina ana i ngā kaiako kia mahitahi ki ngā tamariki i tō rātou hokinga atu ki te kura i muri atu i tētahi aitua nui, i te pānga atu o tētahi taumahatanga nui rānei ki tō rātou ao

Hā Ora: Te Ahi Kātoro
Tau 2–4 (Taumata 1–2)

WĀHANGA B

He Waiata, he Nekehanga, he Tākaro Puoro hoki mā ngā Tamariki

Ka mōhio ana ngā tamariki ki te whai i te āwhata oro, he ngohe pai tēnei mō waho, i raro i ngā hīhī o Tamanui.

Wāhanga B: Te Waiata mō te Whānau o te Pūnga Harakeke

He whakataki i te Āwhata o te Waiata

Whakamāramahia atu te pikinga ake o te āwhata oro o te waiata. Whakatauirahia mā tō reo, mā tētahi taonga whakatangitangi rānei, arā, mā te pakakau, mā te rehu rānei.

- Mā ngā tohu ā-ringa (mā te āwhata hauoro rānei), whakaatuhia ia whakapikinga ake o te oro.
- Me whai ngā tamariki i tō tohu ā-ringa, arā, “Ka piki ake te oro i te taumata kotahi, me piki ake hoki tō ringaringa i te taumata kotahi.”
- Tonoa ngā tamariki kia āta whakarongo mō te taenga atu ki te oro teitei rawa o te āwhata. Tonoa rātou kia pakipaki i te putanga mai o te oro teitei rawa. Ka tatau ētahi tamariki i te nui o ngā oro (ko te waruoro te kupu mō te oro tuawaru), ka matapae ā-taringa kē ētahi.

Ka mau i ngā tamariki te mahi nā, me tūruru ngā tamariki, ā, ka rongo rātou i tētahi oro, ka tīmata ki te tipu haere. Ko te whāinga, ka tae atu koe ki te oro teitei rawa, kua tū tōtika ngā tamariki. Me pakipaki, me peke ake rānei i te taenga atu ki te oro teitei rawa.

E āwhina ana i ngā kaiako kia mahitahi
ki ngā tamariki i tō rātou hokinga atu
ki te kura i muri atu i tētahi aitua nui,
i te pānga atu o tētahi taumahatanga
nui rānei ki tō rātou ao

Hā Ora: Te Ahi Kātoro
Tau 2–4 (Taumata 1–2)

WĀHANGA B

He Waiata, he Nekehanga, he Tākaro Puoro hoki mā ngā Tamariki

Wāhanga B: Te Waiata mō te Whānau o te Pūnga Harakeke

Ngā Ngohe ā-Tinana: Hei Whai i te Āwhata Oro o te Waiata

Ka whai ngā tamariki i a rātou ake kitenga ā-kanohi (ngā tānga, ngā whakaahua rānei)
ki te waihanga i te āhua o ngā rau mā ō rātou ringaringa. Ka whāia hoki ngā kupu i
puta mai i te ohia manomano, arā, ko te koki, ko te kōpiko, ko te tāwhiuwihu, ko te
tōtika, ko te koi, ko te whētuitui hoki.

I tētahi akoranga anō, arā,
kia nui ngā tūhuratanga o te
tamaiti i tōna kotahi, me mahi
takitoru ngā tamariki ki te kimi i
ētahi nekehanga hei whakatipu
i te rōpū, hei whakakotahi i ngā
rau harakeke e ono (arā, ko ngā
ringaringa) kia puta mai tētahi
tipu hou.

Tonoa ngā tamariki kia tipu ake i te tangi o te āwhata oro, ka tae ki te mutunga, me
whātoro ō rātou ringaringa pērā i ngā rau harakeke e rua. I te mutunga o te āwhata,
tukuna ēnei tohutohu; “Ināiane, me tākai/whakaea kōpiko/whai koki ō rau.” Me tuku
tohutohu i te taenga atu ki ngā taumata rerekē hoki, arā, “I tēnei wā me kōpiko ō
rau mai i raro, kia tōtika rawa rānei te toronga ake ki runga rawa”. Ka taunga ana ngā
tamariki ki ngā āhua me ngā taumata rerekē, tukuna rātou kia kimi i tō rātou ake āhua
hei whakakapi i te ekenga o te āwhata. Ākina ngā tamariki kia āta whakaaroaro mō
ngā āhuatanga moroiti o te rau, pērā i ngā pito taretare. Ka mahia mai pea tērā e
ngā matimati.

Whakamātauria tonutia ngā huānga kanikani pērā i ngā taumata rerekē me te
mokowā. Me whakaatu tētahi haurua o te akomanga i tō rātou tipunga ake ki te
āhua o te harakeke. Ka mātakitaki te toenga, ka kite rātou i ngā mahi rā, me matapaki
ngā painga, arā, ko ēhea ngā nekehanga whai kounga, he aha hoki te take e pai ana
aua nekehanga? Mēnā e āhei ana, tukuna ngā tamariki kia āta whakaaroaro anō, ā, ki
te whakaputa anō i ō rātou nekehanga ā-tinana i runga i ngā kōrero a ō rātou hoa.
Tangohia pea he whakaahua o ngā hanganga, kia kite ngā tamariki i a rātou anō.

E āwhina ana i ngā kaiako kia mahitahi ki ngā tamariki i tō rātou hokinga atu ki te kura i muri atu i tētahi aitua nui, i te pānga atu o tētahi taumahatanga nui rānei ki tō rātou ao

Hā Ora: Te Ahi Kātoro
Tau 2–4 (Taumata 1–2)

WĀHANGA B

He Waiata, he Nekehanga, he Tākaro Puoro hoki mā ngā Tamariki

Me whakatangitangi hoki pea ētahi hopunga puoro (pērā i ērā a Hirini Melbourne) hei tūhura i ngā āhua me ngā nekehanga o ngā manu. Me waihanga pea tētahi whakaaturanga ohia ā-tinana, arā, he momo kanikani.

Wāhanga C: Te Waiata o te Whānau o te Pūnga Harakeke

Te Whakataki i tētahi titonga ohia kōwhiowhio mō ngā karanga o ngā manu me te kanikani ā-ringa o te tūi

Ka tae ngā tamariki ki te tihi o te āwhata, tonoa rātou kia pupuri i ō rātou toronga ā-ringa, me tū noa mō tētahi wā. Me wahangū ngā tamariki, me āta whakarongo hoki. Kātahi, ka āta whakaheke ngā tamariki i ō rātou ringaringa, ā, mēnā e āhei ana rātou me tīmata rātou ki te korowhio kia rite anō ngā reo ki te korowhiti o tētahi huinga manu. Tukuna rātou kia whakaputa i ētahi o ngā tauira whakatangitangi o ngā manu, ā, me whakarongo hoki rātou ki ngā reo e puta atu ana i ngā momo 'rākau' rerekē i roto i te rūma. Me tono hoki rānei ētahi tokorua ki te whakamātau i tētahi whakawhitinga ā-reo. Me whakaatu ētahi tokorua i ā rāua mahi ki te rōpū, kia rongo te katoa i ngā momo whakawhitinga ōhia o te reo puoro.

Tūi – E Noho ana i runga i te Harakeke:

Ka tae ngā tamariki ki te tihi o te āwhata, tonoa rātou kia pupuri i ō rātou toronga ā-ringa, me tū noa mō tētahi wā. Me whakarongo noa ngā tamariki, kātahi ka āta noho rātou, ka whakaheke hoki i ō rātou ringaringa ki mua tonu i ō rātou aroaro hei waihanga i te āhua o te tūi. Hei parirau, hei ngutumanu pea ō rātou ringaringa. Tukuna ngā tamariki kia whakamātautau haere i ētahi āhua me ētahi nekehanga ā-ringa mō te tūi e noho ana ki runga i te rākau harakeke.

Ko tāku mahi, he whakanoho i ngā tamariki i te tuatahi hei whakaako i tēnei āhuatanga. Mā konā, e āhei ana ngā tamariki ki te āta aro atu ki te āhua o ā rātou mahinga ā-ringa. Heoi, i te akoranga tuarua, ka whakahau au i ngā tamariki kia tū motuhake ki te āta whakamātautau i ngā taumata rerekē, i ngā āhua ā-tinana me ngā nekehanga rerekē. Ki a au, ko te painga atu ki te kore ngā tamariki e neke haere ki wāhi kē, me tū noa ki te wāhi kotahi. Pērā i te tipu, me ū ngā pakiaka o ngā tamariki ki tō rātou tūrangā, heoi, he pai noa te āta whakamātautau i ētahi nekehanga ā-tinana i a rātou e tū ana. Mēnā e hiahia ana ngā tamariki kia tū ki te mahi i ngā nekehanga o ā rātou manu, kei te pai noa iho tēnā. Whakaatuhia atu ki ngā tamariki ngā painga o ngā taumata rerekē mā te tango whakaahua, me tū rānei tētahi haurua o te akomanga ki te whakamātautau i ō rātou nekehanga, ā, me mātakitaki noa te toenga. Me tāpiri atu ngā tamariki tō rātou titonga ohia oro ā-waha hoki i a rātou e tūhura ana, e tākaro ana i ō rātou hanganga ā-tinana.

E āwhina ana i ngā kaiako kia mahitahi
ki ngā tamariki i tō rātou hokinga atu
ki te kura i muri atu i tētahi aitua nui,
i te pānga atu o tētahi taumahatanga
nui rānei ki tō rātou ao

Hā Ora: Te Ahi Kātoro
Tau 2–4 (Taumata 1–2)

WĀHANGA B

He Waiata, he Nekehanga, he Tākaro Puoro hoki mā ngā Tamariki

He Tauira o te Haiku

Rau horahia

Wiri, kapa, tū, rapa

Awahi mai e

Te Whakauru atu i te Reo me ngā Kupu Whakarite

Whakamāramahia atu ētahi whakataukī/kīanga rānei e pā ana ki te harakeke me te noho
ā-whānau. Ka taea pea e ngā tamariki te tito i ā rātou ake rotarota, hei tauira, ko tētahi
haiku mō te harakeke, me whai rānei tētahi o ngā kīanga/whakataukī kei raro iho nei.

Kia kaha, kia māia, kia manawanui

Waiho i te toipoto, kaua i te toiroa

Aroha mai, aroha atu

Ehara taku toa i te toa takitahi engari he toa takitini

Ahakoia te iti te kākano, he pounamu kātahi ka tipu ake

Me whiriwhiri ia rōpū kanikani tētahi kīanga/rotarota rānei e hāngai ana ki tō rātou
hanganga ā-tinana. Tāia ngā kupu, tāpirihia atu tētahi 'pānui' ki mua tonu i ō rātou
hanganga. Me pānui ā-waha pea tētahi atu tamaiti, te kaiako rānei, i a rātou e tiroiro
ana i ngā whakaaturanga toka ā-rōpū – ānō nei e hīkoi haere ana rātou i roto i tētahi
wharetoi e pānui ana i ngā kōrero mō ia mahinga toi.

E āwhina ana i ngā kaiako kia mahitahi
ki ngā tamariki i tō rātou hokinga atu
ki te kura i muri atu i tētahi aitua nui,
i te pānga atu o tētahi taumahatanga
nui rānei ki tō rātou ao

Hā Ora: Te Ahi Kātoro
Tau 2–4 (Taumata 1–2)

WĀHANGA B

He Waiata, he Nekehanga, he Tākaro Puoro hoki mā ngā Tamariki

Me he rawa kanikani
āu, pērā i te kāmata, i te
rīpene rānei me hoatu
ki a rātou, heoi, he
kōwhiringa noa tēnei.

He Kōrero i waenganui i te Harakeke me Tāwhirimātea.

He pēhea te haere o tētahi whakawhitinga kōrero i waenganui i te harakeke
me Tāwhirimātea?

Tūhuratia te reo i te tuatahi

Me whakatakoto te akomanga i tētahi rārangi ā-kupu mō te hau. Tāia tētahi kupu ki
ia pito o te rārangi, ā, tonoa ngā tamariki kia kimi i ngā kupu tōtika hei whakauru atu
ki waenganui. Ka āta whiriwhiri ngā tamariki i ia kupu hei whakatakoto ki runga i te
rārangi ā-kupu. Kei tētahi taha o te rārangi ngā kupu e pā ana ki ngā momo hau, kei
tērā atu taha ngā kupu mahi e hāngai ana ki ngā momo hau rerekē, hei whakaahua
hoki i te mahi a ngā rau. Ko tētahi momo whakawhitinga kōrero tēnei i waenganui i
a Tāwhirimātea me te rākau harakeke a Tānemahuta.

He tauira rārangi ā-kupu mō te hau

kōtengitengi	ngū
kōkōuri	pīwari
pūrekereke	kopekope
hau pūkeri	tītahataha
tūpuhi	pioioi
tūpararā	hūrorirori
	takawheta

Me whakapāho ngā momo puoro rerekē hei whakaahua i ngā kare ā-roto/
whakawhitinga rerekē. Ka tūhura ngā tamariki i ngā nekehanga rerekē, mai i te
nekehanga mārire ki ngā nekehanga kaha. Me whai wāhi motuhake ngā tamariki kia
whakaharatau i ā rātou nekehanga. Me ū ngā waewae ki te papa, me nekeneke ō
rātou tinana me ō rātou ringaringa. Me akiaki ngā tamariki kia whakamātautau i ngā
hanganga rerekē ki ngā taumata rerekē.

E āwhina ana i ngā kaiako kia mahitahi ki ngā tamariki i tō rātou hokinga atu ki te kura i muri atu i tētahi aitua nui, i te pānga atu o tētahi taumahatanga nui rānei ki tō rātou ao

Hā Ora: Te Ahi Kātoro
Tau 2–4 (Taumata 1–2)

Ka taea te mahitahi ki ngā tamariki kia waihanga i tētahi whakaaturanga mā ngā ngohe e rārangi mai ana ki runga ake nei.

WĀHANGA C

E whakakotahi ana i ngā huānga katoa hei waihanga i tētahi whakaaturanga ōpaki (ōkawa rānei)

Hei tauira:

I tētahi haurua o te akomanga e waiata ana, me mahi ā-rōpū te toenga ki te whai i te tipunga ake o te āwhata hei waihanga i ā rātou hanganga. Me korowhio hoki ētahi o ngā kaiwaiata, i ngā kaikanikani e mahi ana i ētahi mahinga ā-ringa māmā, iti hoki mō te rau. Ka hīkoi haere tētahi tamaiti, te kaiako rānei, ka pānui i ngā papa kōrero. He whakaaro pea ō ngā tamariki e pā ana ki te kuhunga atu o ngā mahinga ā-ringa mō te tūi. Me whakatangitangi pea ētahi hopunga puoro, i tētahi whakaari oro rānei. Ka hiahia hoki pea ngā tamariki ki te whakauru atu i ā rātou mahinga toi, i ā rātou rotarota rānei ki tō rātou whakaaturanga; me whakatakoto ā rātou mahi ki raro iho i ngā papa kōrero, ki runga rānei i te pakitara o muri.

Kia kaha ki te tuku i ngā tamariki ki te matapiki i ngā huānga rerekē hei whakauru atu ki te whakaaturanga i runga i te āhua o ngā tūmomo mahi kua oti i a rātou i te Wāhanga B. Me whai wāhi ngā tamariki ki te whakamātau i ngā whakaritenga rerekē i mua i te whakataunga o te raupapatanga mahi e pai ana ki a rātou. I a au e mahi ana i te taha o ngā tamariki, kua kite au i te hiranga o tēnei kaupapa ki a rātou. I ētahi wā, ka mahia mai he pānui hei whakatairanga i te whakaaturanga – he nui tonu ngā āheitanga. Koia te wā ki te tuku mā ngā hinengaro o ngā tamariki, waihoki ō rātou whakataunga toi, hei ārahi i te kaupapa.

E āwhina ana i ngā kaiako kia mahitahi
ki ngā tamariki i tō rātou hokinga atu
ki te kura i muri atu i tētahi aitua nui,
i te pānga atu o tētahi taumahatanga
nui rānei ki tō rātou ao

Hā Ora: Te Ahi Kātoro
Tau 2–5 (Taumata 1–2)

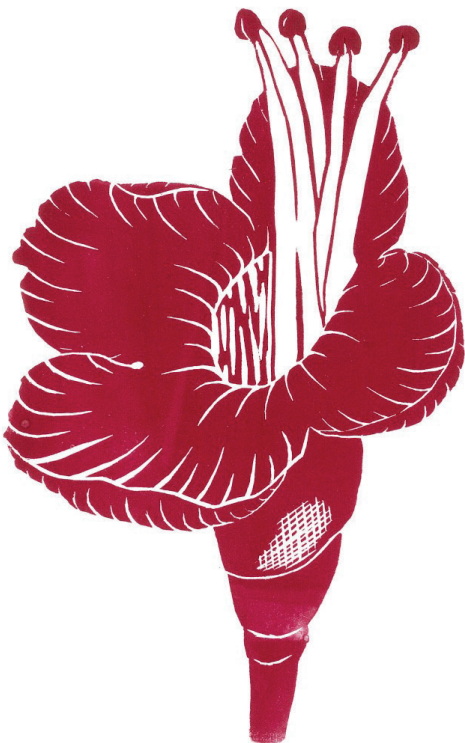
Te Ahi Kātoro

Nā Makaira Waugh

Kei tēnei kōwae ako tētahi ngeri e pā ana ki te mate urutā me te wā o te noho kāinga ki Aotearoa. Ka taea te takitaki, te haka rānei i te ngeri. Mā ngā whakataukī i roto i te ngeri hei whakaohoho ngā whakaaro o ngā tamariki mō te paki, te mahi kanikani me ngā mahi puoro. Hei tūāpapa hoki te whakataukī mō ngā momo urupare ā-toi a ngā tamariki me ngā tūmahi e whakahaerehia ana e rātou.

E hāngai ana te mahi kanikani ki ngā wheako o ngā ākonga i te wā o te noho kāinga. Ko te mokowā te kaupapa o te mahi, arā, ko te wāhi i toroa e rātou ki roto, ki waho hoki i tō rātou poihaui, waihoki ko ngā whakataukī e hāngai ana ki taua wā. Ka kitea tētahi ara whakaako mō ngā whakataukī ki raro i te tikanga whakaako a Orff, arā, ka whāia ngā oro o te reo hei waihanga i ngā taki mā te tinana me ngā taonga whakatangitangi oro māori noa. Ka taea hoki te whakamātautau i ngā momo rangi mā ngā taonga puoro whai oro tōtika. Kua tīkina ake ētahi āhuatanga o te ngeri mā te waiata ā-ringa, kia tau ngā whakaaro o ngā ākonga, e tūhono atu ai rātou ki ngā wāhanga rerekē o te ao mā te mahi whakaaturanga me te whakawhitiwhiti kōrero.

Kua tuituia ēnei ngohe, heoi, ka taea te whakaako i te akoranga kotahi noa, i te katoa rānei o te kōwae ako. Kei te ākina ngā kaiako kia whakamātautau i ā rātou ake ngohe, kia whakahāngai hoki i ngā akoranga nei ki ō rātou ake akomanga.

E āwhina ana i ngā kaiako kia mahitahi
ki ngā tamariki i tō rātou hokinga atu
ki te kura i muri atu i tētahi aitua nui,
i te pānga atu o tētahi taumahatanga
nui rānei ki tō rātou ao

Hā Ora: Te Ahi Kātoro
Tau 2–5 (Taumata 1–2)

Te Ahi Kātoro

Toi tā nā Makaira Waugh.

He ngeri nā Makaira Waugh nō Te Ātiawa.

Tērā te wā, ka toro ko te ahi

Wiwi, wawā, katoa te ao

Toipoto ka tanuku, toiroa ka ora

Auē te mokemoke e!

Tūngia ururua kia pāhorehore

He aha te rito e pihi ake?

Ruia taitea kia puea mai

Ko te mana o te whānau e pūtahi nei

Mā te aha e toko ō wawata?

Mā te wai pupuke o te aroha!

He ngeri tēnei mō te mate urutā i pā ki te ao whānui i te tau 2020. Kei roto i ngā kupu te tūmanako kia rapu ngā whānau i te hōhonutanga o ō rātou ake moemoeā mō te wā kei te haramai. I ngā wā o te taumaha nui, ka rēre haere ngā whakaaro – e anga whakamua, titiro whakaroto – he wānanga anō kei reira mō tō orange. Nei kite koe i tētahi mea e ngākaunui ana koe, arā, ki te puta mai he wawata, mā te aroha anō e whakakaha i a koe ki te whai i taua wawata ki tōna tutukinga.

Ko te kaupapa o ētahi o ngā whakataukī kei roto i te ngeri (kei raro iho nei), ko te whakawetewete i ngā mea e here ana i a tātou, kia tipu tonu ai tātou, kia puta mai he māramatanga hou. Ko tōku tūmanako, nā te pānga mai o te noho kāinga ki Aotearoa, ki rāwāhi hoki, kua whai wāhi ngā tāngata ki te āta whakaaroaro mō ngā mea nui ki a rātou, waihoki ki te waihanga mai i te ao e pīrangitia ana e rātou mā ō rātou whānau i tēnei wā, ā ngā rā kei tua hoki. Ka whakapau kaha ana tātou ki ngā kaupapa e kaingākauria ana e tātou, e whakapono nuitia ana rānei, mā ngā tāngata e arohanuitia ana e tātou, ka tino kitea te hiranga o tō tātou tūrangā i tēnei ao.

Me waiata noa, me haka rānei i te ngeri nei. Tirohia te hononga ki te ataata ki raro iho nei.

E whai ake ana, ko te waiata o Tirotiro kau. Ko te wānanga, ko te whakaaroaro mō tō tātou ao ātaahua te kaupapa.

E āwhina ana i ngā kaiako kia mahitahi
ki ngā tamariki i tō rātou hokinga atu
ki te kura i muri atu i tētahi aitua nui,
i te pānga atu o tētahi taumahatanga
nui rānei ki tō rātou ao

Hā Ora: Te Ahi Kātoro
Tau 2–5 (Taumata 1–2)

Whakataukī

Kua whakauruhia atu
ēnei whakataukī ki
roto i te haka. He aha
te whakamārama o ia
whakataukī? He aha te
take i tikina atu ēnei
whakataukī e te kaitito?

Waiho i te toipoto, kaua i te toiroa.

Tūngia te ururua, kia tupu whakaritorito te tupu o te harakeke.

Ruia taitea, kia tū ko te taikākā anahe.

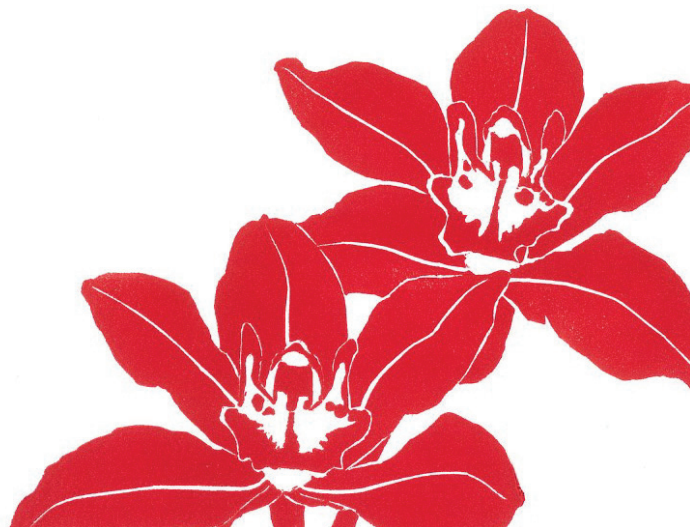
He tino whakaawenga te whakataukī hei whakataki i te tānga o āu ake rotarota, o āu ake waiata rānei. Me whakamārama atu tō tino whakataukī mā tētahi rerenga kōrero e hāngai ana ki te kaupapa, e whakawhānui ana i te kaupapa, e whakahāngai ana rānei i te whakataukī ki tētahi horopaki motuhake.

e.g. Ruia taitea, kia tū ko te taikākā anahe, hei takere mō tō tātou waka.

Me tāpiri atu ētahi kupu āhua ki tō kaupapa – he pai mēnā e toru ngā whakaputanga o te kupu āhua:

e.g. Waka tere, waka roa, waka māmā.

Tēnā, tāpirihia atu ētahi atu rārangi! Me tākaro noa, kaua e āwangawanga mō ngā ture. Ka tirohia ērā ā muri ake.

E āwhina ana i ngā kaiako kia mahitahi
ki ngā tamariki i tō rātou hokinga atu
ki te kura i muri atu i tētahi aitua nui,
i te pānga atu o tētahi taumahatanga
nui rānei ki tō rātou ao

Hā Ora: Te Ahi Kātoro
Tau 2–5 (Taumata 1–2)

Tirotiro kau

He ngohe:

Ākona te waiata Tirotiro Kau,
mahia hoki ngā mahi ā-ringa.
Me waiata haere ngā rōpū e
rua i te waiata nei. I te rōpū
tuatahi e waiata ana i te
wāhanga tuatahi me waiata
te rōpū tuarua i te wāhanga
tuarua. Matapakina ngā huānga
o te waiata kia rangona ngā
whakaaro o tō rōpū.

He waiata ā ringa nā Makaira Waugh nō Te Ātiawa

Ki runga, ki raro, ki waho, ki roto

Tiro, tiro e

Ki muri, ki mua, ki wī, ki wā

Tiro, tiro e

Tirotiro mai

Ki te ao e

Tirotiro atu

Ki roto i a koe.

Kei te whakaahua tēnei waiata ā-ringa i ngā whakaaro i puta mai i ngā whānau i te wā o
te noho kāinga, arā, ki ētahi, he wā pai tērā kia arotake anō i ētahi āhuatanga o tō rātou
ao, kia kimi hoki i ētahi ara hou hei whakatutuki i ā rātou mahi. Kei ngā aronga kupu nei
te hōhonutanga o te waiata:

Runga, raro – Ko te kauae runga me te kauae raro tēnei, arā, he tohu tēnei mō te taha
hinengaro me ngā ariā, tae atu ki te ao kikokiko me ngā mahinga ā-tinana.

Waho, roto – He tohu tēnei mō te ao o waho me te ao o roto i a tātou.

Muri, mua – He tohu tēnei mō ngā rā o nehe me ngā rā e heke tonu mai ana.

Wī, wā – He tohu tēnei (ki konei) mō te taha mauī me te taha matau. Ko te ira wahine, ko
te ira tāne hoki pea tēnei.

Kei roto tonu ēnei huānga i a tātou katoa, waihoki i tō tātou ao. Nō reira, ko te kaupapa o
tēnei waiata ko te tūhono atu, ko te whakamihi, ko te whakanui i a tātou anō me tā tātou
noho ki te ao.

E āwhina ana i ngā kaiako kia mahitahi ki ngā tamariki i tō rātou hokinga atu ki te kura i muri atu i tētahi aitua nui, i te pānga atu o tētahi taumahatanga nui rānei ki tō rātou ao

Hā Ora: Te Ahi Kātoro
Tau 2–5 (Taumata 1–2)

Waiho i te toipoto, kaua i te toiroa

Hei Waiata

Hei tāpiringa anō:

Ka hiahia pea ō ākonga kia mahi ā-rōpū ki te mahi i tētahi whakaaturanga mō te whakataukī. Whakamātauria ngā whakaaro rerekē kua puta i a rātou tae atu ki tēnei wā, ā, me whiriwhiri tētahi momo whakaaturanga hei whakaatu atu i a rātou mahi.

Me tāpiri atu hoki tētahi wāhanga B hei kīnaki i te mahi. Me rerekē tēnei mahi i te wāhanga A. Me whakakotahi ngā mahi katoa, arā, ko te whakataukī, ko ngā rerenga tārua, ko ngā mahi ā-ringa, ko ngā ngū, ā, me āta whakaaro hoki mō te tīmatanga me te mutunga o te whakaaturanga.

He ngohe whakamahana:

E noho i te porowhita, whakatauirahia te whakahuatanga o ngā oro o tō ingoa mā te pakipaki o ngā ringaringa, hei tauira; Ma-tu-a Ro-ngo-mai. Ka tāruarua ō whakahuatanga e te rōpū. Ka huri haere i te rōpū, ka whakahuatia e ia ākonga ngā oro o tōna anō ingoa mā te pakipaki. Ka whai haere anō te rōpū i a rātou. Whakatauirahia ētahi atu momo pānga ā-tinana i te huringa tuarua (arā, ko te papaki ā-tinana, ko te pakē matimati, ko te pakiwae, ko te takahi).

He ngohe:

Tautohua ngā oro, ā, tuhia ngā kupu matua: waiho, toipoto, kaua, toiroa. E hia ngā pakipaki mā ia kupu? Kia kotahi noa pea te nui o aku paki mō ngā kupu pērā i te wai, i te toi me te kau – ehara ēnei i te putanga oro rua – heoi, i tēnei wāhanga ka hoatu au kia 3 ngā paki mō te kupu toiroa, kia rite te roa ki te kupu toipoto, ko te hua, ko tētahi manawataki e pēnei ana te whakatakoto 2-3-2-3. Māu e whai te tauira e pai ana ki a koe. Mahia anō engari kaua e whakahua ngā kupu – papaki anahe.

Tēnā, me huri tētahi o ngā kupu hei ngū (arā, me whakatakoto tētahi mea ki runga ake i te kupu, me tā o raro rānei), ā, me whakahua anō te tauira paki. Me waihanga pea ngā ākonga tētahi mahi ā-tinana hei whakaatu i ngā ngū (he pai ki ngā tamariki o taku kura te mahi i te 'tā'). Me whiriwhiri ētahi atu kupu, me tango hoki ngā kupu, arā, kia kotahi anake te kupu, kia toru ngā ngū (arā, ngā wā whakatā). He pai te tāpiri atu i ngā ngū hei waihanga i ngā rerenga tārua, hei whakanikoniko pea i ētahi atu o ā tātou mahinga puoro i tēnei rā.

Whakamuramurahia ngā kupu waiho, kaua, toiroa, ā, whakawehea ngā tamariki ki ngā rōpū e rua. Kei tētahi rōpū ngā kupu waiho/kaua, ā, kei te rōpū tuarua ngā kupu toipoto/toiroa. Mā ia rōpū ā rātou momo papaki ā-tinana (mā te pakē matimati, te pakipaki, te pakiwae, te takahi hoki rānei) e whiriwhiri hei whakaatu i ā rātou kupu. Whakaatuhia ngā mahi mā te kupu, mā te papaki anahe hoki.

Mā ngā ākonga tonu ā rātou taonga papā oro māori e whiriwhiri hei whakatangitangi i ā rātou tauira puoro. He pai te pahū, te wekuweku, te rarā, waihoki ko ngā rawa māori noa pērā i ngā kōhatu, i ngā anga, i ngā kōrari, i ētahi atu momo rākau rānei pērā i te tāwhaowhao. Whakaatuhia mā te kupu, mā te kore kupu rānei, ā, me tango hoki rānei ētahi o ngā kupu, kia wahangū kē ētahi wāhi.

Ka taea hoki te whakawhiti atu i te mahi nei ki ngā taonga papā oro tōtika pērā i ngā momo pakakau, i te papakau rino rānei. Me tango atu ētahi o ngā orotau (i te nuinga o te wā ko te F me te B) kia mahia mai te oro rima. Nā te whāiti o ngā orotau i tēnei āwhata ka pai noa te whakatangitangi atu i ngā orotau rerekē i te wā kotahi, arā, ehara i te mea ka tioroora ngā orotau rerekē. Me whakamātautau noa ngā tamariki ngā rārangi orotau e pai ana ki a rātou.

E āwhina ana i ngā kaiako kia mahitahi ki ngā tamariki i tō rātou hokinga atu ki te kura i muri atu i tētahi aitua nui, i te pānga atu o tētahi taumahatanga nui rānei ki tō rātou ao

Hā Ora: Te Ahi Kātoro
Tau 2–5 (Taumata 1–2)

Waiho i te toipoto, kaua i te toiroa

Hei kanikani

Kia nui ngā momo puoro,
kia rerekē hoki te tere me te
wairua o te puoro hei akiaki i
ngā ākonga kia whakaputa i
ngā āhuatanga rerekē.

Mahia tētahi tūmahi/wāhanga
rānei o te mahi, kātahi ka
whakawetohia te puoro kia
whakatā ngā ākonga. Me
whakatangi pea tētahi puoro
rerekē i ia wāhanga o te mahi.

Me aro atu ki ō ākonga, ki ā
rātou mahi hoki kia taea ai e
koe te whakatau i a rātou i ngā
wā e tika ana. Me whakaweto
te puoro, me whakapoto rānei
tētahi o ngā tūmahi, me āta
whakatenatena hoki i a rātou
mā ngā kupu whakamihi.

Hei matapaki:

I te wā o te noho kāinga, i aha koutou ko tō whānau i a koutou e noho tahi ana ki tō poihaui? He aha ā koutou mahi i waho atu o tō poihaui?

He ngohe:

Whakatangihia tētahi puoro. Ka neke haere ngā tamariki e whakaari atu ana i tētahi mahi i mahia ai e rātou i roto i tō rātou poihaui (hei tauira, ko te kai tahi, ko te tunu kai, ko te tākaro, ko te aha atu rānei). Ko te toipoto tēnei.

Me tini te waiata. Ināianei, ka neke haere ngā tamariki e whakaari atu ana i tētahi mahi i mahia ai e rātou ki waho atu o tō rātou poihaui, hei tauira, ko te whakakorikori i te kurī, ko te kimi tēti pea, ko te eke paihikara. Ko te toiroa tēnei.

Whakawehea te rūma ki ngā wāhanga e rua. Ko te toipoto tētahi wāhanga, ko te toiroa tērā atu. Kia nui ake te rahi o te wāhanga o toipoto.

Ko te ture o tēnei ngohe, ka tīmata mai te puoro me neke haere koe tae noa ki te wā ka whakawetohia te puoro (me āta tiroiro te kaiako kia kite mēnā e ngoikore haere ana ngā ākonga). Me whakaweto te puoro i waenganui i ngā tūmahi nei:

Me neke haere i roto i te rūma, i waenga hoki i ngā wāhi e rua. Me whai te tikanga o ia wāhi, arā, mahia ngā mahi i mahia ai i roto i te poihaui ki roto i te rohenga o te toipoto, mahia ngā mahi o waho i te poihaui ki te rohenga o te toiroa.

Ināianei, ka tae atu koe ki te wāhanga o te toipoto, me tūhono atu ki ētahi atu i roto i taua wāhi (me mahi takirua, takitoru rānei) ā, mahia tētahi o ō mahi, me whai rānei i tētahi o āna mahi. Me whai tētahi i tētahi, waihoki, me tū ia kaitākaro hei kaiārahi hoki, ā tae noa ki te wā ka hiahia koe kia puta atu ki te toiroa, ki reira mahi ai ō ake mahi ā-tinana, ō ake nekehanga hoki.

Ka hoki atu anō koe ki te rohe o te toipoto, me tūhono atu anō ki tētahi kaitākaro, ki tētahi tokorua rānei. Ka tū ia kaitākaro hei kaiārahi, ka whai haere rānei koe i ā rātou mahi, arā, ka tāpirihia ō ake mahinga ā-tinana ki a rātou hei kinaki i ā rātou mahi. Hei tauira, mēnā kei te horoi rihi tētahi kaitākaro, ka kinakihia āna mahi ki te mahi tāora rihi. Rapua ētahi tūmahi ngahau hei kinaki i te mahi a tō hoa.

Ka puta atu koe ki te rohe o te toiroa, tērā pea, ka hiahia koe ki te whakanui i tō putanga atu mā ō mahinga ā-tinana.

Whakakapia ngā tūmahi mā te puoro mārire, ā, ka heke haere ngā tamariki ki te papa i te mutunga. Me mau ringaringa rānei te katoa i te porowhita, ā, ka hoki whakamuri kia 'pakō' ai te poihaui!